Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

7.12.2020

Ympäristönsuojeluosasto
Hinni Papponen
Neuvotteleva virkamies

Ympäristövaliokunta E 142/2020 vp kestävyyttä edistävä kemikaalistrategia

Tausta

Komissio antoi 14.10.2020 tiedonannon *Kestävyyttä edistävä kemikaalistrategia -Kohti myrkytöntä ympäristöä* (COM(2020) 667final) osana vihreän kehityksen ohjelmaa. Strategian liitteenä julkaistiin yli 50 toimenpidekohtaa sisältävä taulukko sekä viisi komission yksiköiden valmisteluasiakirjaa, jotka käsittelevät hormonitoimintaa häiritseviä aineita, per- ja polyfluorattuja alkyyliyhdisteitä (PFAS), kemikaalien yhteisvaikutuksia, REACH-asetuksen artiklan 138 mukaisia uudelleentarkasteluita ja konsultaation aikana saatuja kommentteja kemikaalistrategiasta.

Kemikaalistrategian tavoitteena on varmistaa ihmisten terveyden ja ympäristön parempi suojelu vaarallisilta kemikaaleilta. Strategia pyrkii myös edistämään turvallisten ja kestävien kemikaalien innovaatioita ja mahdollistamaan siirtymisen kemikaaleihin, jotka ovat suunniteltu turvallisiksi ja kestäviksi. Lisäksi strategialla pyritään yksinkertaistamaan ja lujittamaan kemikaaleja koskevaa lainsäädäntökehystä, luomaan kattava tietopohja näyttöön perustuvan päätöksenteon tueksi ja antamaan esimerkkiä kemikaalien hyvästä hallinnasta maailmanlaajuisesti.

Yleistä

EU:n uusi kestävyyttä edistävä kemikaalistrategia on kunnianhimoinen ja kattava kokonaisuus, joka tavoittelee ihmisten terveyden ja ympäristön suojelun entistä parempaa tasoa sekä edistää innovaatioita ja siten tukee osaltaan kokonaisvaltaista muutosta kohti kestäviä tuotanto- ja kulutustapoja.

Toimintasuunnitelman horisontaalinen ote sekä toimien suuntaaminen laajasti yhteiskunnan eri sektoreille mahdollistaa kemikaalilainsäädännön vahvistamisen ja samalla sen yhdenmukaistamisen ja yksinkertaistamisen. Kemikaalien kestävä hallinta on edellytys kiertotaloudelle ja tukee ilmastotavoitteiden saavuttamista sekä luonnon monimuotoisuuden suojelua. Kemikaalistrategia on vahvasti kytköksissä useisiin muihin komission esittämiin strategioihin ja aloitteisiin, erityisesti kiertotalouden toimintasuunnitelmaan (COM(2020) 98 final). Komission holistinen näkökanta ja sisäinen koordinaatio eri aloitteiden kesken näkyy hyvin kemikaalistrategiassa.

Tiedonanto sisältää listauksen yli 50 lainsäädäntöaloitteesta tai muusta toimenpide-ehdotuksesta, mutta ei sisällä näiden tulevien aloitteiden yksityiskohtia. Strategian aloitteiden suuri määrä voi aiheuttaa haasteita koordinoinnin, resurssien ja aikataulun suhteen. Esitetty aloitteiden aikataulu vuosille 2021-2024 on kunnianhimoinen ja tiivis, mutta myös mahdollistaa kemikaaleja koskevan lainsäädännön johdonmukaisuuden parantamisen.

Terveyden ja ympäristön suojelu

EU:lla on yksi kattavimmista ja suojelevimmista kemikaalien sääntelykehyksistä. Nykyiset terveys- ja ympäristökysymykset edellyttävät kuitenkin lainsäädäntökehyksen lujittamista edelleen. Kuluttajien, herkkien väestöryhmien ja työntekijöiden suojeleminen on strategiassa nostettu keskiöön. Tämä on erittäin kannatettavaa, koska heillä ei välttämättä ole itse mahdollisuutta vaikuttaa altistumiseensa. Haitallisten kemikaalien rajoittaminen kulutustavaroissa vähentää altistumista yksittäisille kemikaaleille sekä kemikaalien yhteisvaikutuksille. Haitallisten kemikaalien rajoittaminen edistää myös kiertotaloutta ja mahdollistaa turvallisia materiaalikiertoja. Välttämättömien käyttöjen kriteerien laatiminen on olennaista, jotta haitallisimmat kemikaalit sallitaan vain, jos niiden käyttö on tarpeen terveyden tai turvallisuuden kannalta tai yhteiskunnan toiminnan kannalta eikä korvaavia haitattomampia vaihtoehtoja ole.

Hormonitoimintaa häiritseviä aineita koskevan lainsäädäntöpohjan vahvistamista ihmisen ja ympäristön altistumisen ehkäisemiseksi on välttämätöntä. Hormonitoimintaa häiritsevien aineiden harmonisoitu tunnistaminen eri säädöksissä parantaa sekä turvallisuutta että lainsäädännön johdonmukaisuutta. Tällä hetkellä ainoastaan biosidiasetuksessa ja kasvinsuojeluaineasetuksessa on määritelty kriteerit hormonitoimintaa häiritsevien aineiden tunnistamiseksi. Oikeudellisesti sitova vaaran tunnistaminen, jota sovelletaan kaikessa lainsäädännössä yhdenmukaistaa näiden aineiden tunnistamista ja mahdollistaa mm. kuluttajien ja työntekijöiden paremman suojelun. Tutkimusvaatimusten yhtenäistäminen eri säädösten väillä on tarpeellista, jotta tietoa tunnistamiseksi on riittävästi saatavilla ja jotta tuotettua tietoa voidaan hyödyntää horisontaalisesti. Kansainvälisen yhteistyön merkitys tarvittavien tutkimusmenetelmien kehittämisessä on olennaista.

Per- ja polyfluorialkyyliyhdisteitä (PFAS) käytetään monissa kuluttajatuotteissa, palonestoaineena sekä elektroniikassa. Erittäin kestävän hiili-fluorisidoksen vuoksi PFAS-yhdisteet hajoavat ympäristössä erittäin hitaasti. PFAS-yhdisteet rikastuvat ravintoketjussa ja kertyvät elimistössä veren proteiineihin, munuaisiin ja maksaan. Yhdisteiden kertyminen elimistöön johtuu siitä, että ne eivät helposti erity virtsan tai ulosteiden mukana. Strategian tavoite vähentää PFAS-yhdisteille altistumista ja niistä aiheutuvia riskejä, esimerkiksi kieltämällä ne käyttötarkoituksissa, joissa ne eivät ole yhteiskunnan kannalta välttämättömiä, mikä on tarpeellista. PFAS-yhdisteiden rajoittamisessa aineryhmiin perustuva lähestymistapa on olennainen, koska aineita on lukuisia. Johdonmukaisuuden varmistamiseksi on tarpeen rajoittaa PFAS-yhdisteitä kemikaalilainsäädännön lisäksi vettä, elintarvikkeita, teollisuuden päästöjä ja jätteitä koskevalla lainsäädännöllä. PFAS-yhdisteiden ominaisuuksien vuoksi on kannatettavaa käsitellä niihin liittyviä huolenaiheita kansainvälisillä foorumeilla.

Strategiassa kiinnitetään erityistä huomiota myös kemikaalien yhteisvaikutuksiin ja niiden parempaan huomioonottamiseen eri lainsäädännöissä. Yhteisvaikutusten osalta tietopohjan parantaminen on edelleen tarpeen, mutta on tärkeää voida puuttua asiaan ja yhteisvaikutuksia vähentää jo nyt.

Innovaatiot turvallisten ja kestävien kemikaalien tuottamiseksi

Turvallinen ja kestävä suunnittelu -konsepti on tärkeää ottaa ohjenuoraksi myös kemikaalien osalta. Tämän edistäminen tukemalla korkeatasoista tutkimusta, osaamisen kehittämistä, uusien teknologioiden käyttöön ottoa on välttämätöntä. Samalla mahdollistetaan tiedon soveltaminen kestävyyttä ja kannattavuutta tukeviksi innovaatioiksi. Toimet, joilla edistetään turvallisia, jäljitettäviä materiaalikiertoja ja tuetaan kiertotaloutta ovat kannatettavia. Materiaalikiertojen turvallisuudesta tulee huolehtia ja vähentää haitallisten aineiden käyttämistä tai niiden päätymistä tahattomasti uusiin tuotteisiin, tuotteiden teknisiä ominaisuuksia heikentämättä.

Uusioraaka-aineiden turvallisuuden varmistamiseksi on edelleen tarpeen edistää vaarallisimpien kemikaalien korvaamista sekä kehittää ratkaisuja ja menetelmiä vaarallisten aineiden tunnistamiseksi ja poistamiseksi jätteistä. Digitalisaatio tarjoaa mahdollisuuksia kerätä materiaalitietoa tehokkaasti aiheuttamatta liikaa kuormitusta teollisuudelle ja viranomaisille.

Covid-19 pandemia on osoittanut tuotanto- ja toimitusketjujen monimutkaisuuden ja globaalisuuden. Strategiassa mainitut toimet strategisten arvoketjujen määrittämiseksi ja ennakoinnin lisäämiseksi ovat välttämättömiä EU:n sisämarkkinoiden ja toimintavarmuuden turvaamiseksi.

Lainsäädäntökehyksen yksinkertaistaminen ja lujittaminen

Strategian sisältää suuren määrän erilaisia aloitteita seuraavalle neljälle vuodelle. Ehdotusten arviointi komission paremman sääntelyn suuntaviivojen mukaisesti ennen niiden edistämistä on tarpeen. Esitetty aloitteiden aikataulu vuosille 2021-2024 on kunnianhimoinen ja tiivis, mutta myös mahdollistaa kemikaaleja koskevan lainsäädännön johdonmukaisuuden parantamisen, mikä on myös yksi avaintekijöistä pitkän tähtäimen investointien suunnittelussa.

Strategiassa esitetty tavoite kohti ”yksi aine – yksi arviointi –periaatetta” parantamalla sekä komission, EU-virastojen että jäsenvaltioiden välistä koordinointia ja keskittämällä arviointityötä EU virastoille vähentää päällekkäistä työtä ja parantaa ennustettavuutta.

Myös yhtenäisen terminologian, kuten nanomateriaalin määritelmä, hormonitoimintaa häiritsevien aineiden kriteerit ja välttämättömien käyttöjen määritelmä, käyttäminen eri lainsäädännöissä parantaa johdonmukaisuutta. Avoimen tiedon periaatteen ja avoimuusperiaatteiden laajentaminen elintarviketurvallisuusalalta muuhun kemikaalilainsäädäntöön on tarpeellista.

Toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että EU:n markkinoille saatettavat tuotteet täyttävät lainsäädännön vaatimukset riippumatta tuotteiden valmistusmaasta tai myyntikanavasta parantavat sekä turvallisuutta että EU:n sisämarkkinoiden toimivuutta ja kilpailukykyä.

Kattavan tietopohjan luominen

Lainsäädännön ja päätöksenteon tulee perustua tieteelliseen tietoon. EU:lla on yksi edistyksellisimmistä tietokannoista kemikaalien ominaisuuksiin liittyen. Tätä tietopohjaa tulee aktiivisesti kehittää ja lisätä. Lisäksi tulee edistää vuorovaikutusta tieteen ja politiikan välillä. Myös panostukset tutkimukseen EU:n tutkimusohjelmien kautta lisäävät tietopohjan rakentamista etenkin biomonitoroinnin ja ympäristömonitoroinnin alueilla.

Maailmanlaajuisen esimerkin näyttäminen

Edelläkävijänä EU:n tulee aktiivisesti vaikuttaa myös EU:n ulkopuolisiin maihin ja tukea kansainvälisiä pyrkimyksiä kemikaalien kestävään hallintaan sekä edistää Agenda2030 toimintaohjelman tavoitteiden saavuttamista. Kansainvälisen kemikaalien merkintäjärjestelmän (GHS) käyttöönoton edistäminen maailmanlaajuisesti, sekä GHS-järjestelmän piirissä tehtävä kehitystyö on yksi tärkeä keino edistää maailmanlaajuista kemikaalivaarojen tunnistamista ja niistä viestimistä toimijoille, työntekijöille ja kuluttajille. Kansainvälisen vaikuttamisen kautta edistetään globaalisen toimintaympäristön tasavertaisuutta, mikä lisää ympäristön ja terveyden suojelun lisäksi myös EU:n kilpailukykyä.